

הראשונות שהעזו לדעת

ספר חדש מגולל את סיפורן המרתק של נשים יהודיות משכילות בגרמניה של סוף המאה ה-18, שניסו להשתלב בחברה הלא יהודית ולזכות בהכרה אינטלקטואלית

זהר שביט

18.09.2013

14:37

Natalie
Naimark-Goldberg

Jewish Women in Enlightenment Littman Library of Jewish Civilization,
2013

"אם את, ידידה יקרה, תקראי את המחזה, תוכלי לשפוט אם 'בת טבעית' זו יכולה לעמוד לצד יתר אחיותיה, הנשים". הכותב הוא יוהן וולפגנג גתה, והנמענת היא מריאן פראו פון אייבנברג, לשעבר מריאן מאייר, נכדתו של פייטל היינה אפרים, מראשי הקהילה היהודית בברלין. נושא המכתב, אחד מרבים ששלח גתה למריאן, הוא הטרגדיה "הבת הטבעית" או "הבת מחוץ לנישואים" (Die natürliche Tochter), מחזה פרי עטו שהועלה לראשונה בתיאטרון בוויימר באפריל 1803.

המכתב הזה הוא אחד מני רבים בהתכתבויות שניהלו נשים יהודיות משכילות בגרמניה של סוף המאה ה-18 ותחילת המאה ה-19. הוא מייצג חלק מפעילותן הכתובה והלא כתובה, המעידה על מידת השתלבותן בשיח של הנאורות, ואחר כך, בשיח של הרומנטיקה המוקדמת בגרמניה, בעיקר בברלין, שנהפכה בתקופה ההיא למטרופולין תרבותית. במחקר מתועד היטב, המתבסס על אלפי מסמכים, פורשת נטלי ניימרק גולדברג את סיפורה המרתק של קבוצת נשים יהודיות, שרובן חיו בברלין, שעליה נמנו, בין היתר, ברנדל מנדלסון (לימים דורותיאה פייט ולאחר מכן דורותיאה שלגל), רחל לוין (לימים ורנהגן פון אנזה), אסתר גד (לימים ברנדל ולאחר מכן דומיייר), הנרייטה למוס (לימים הרץ), ופרדכן מרקוזה (לימים אוגוסטה פרדריקה לימן).

בתגובה למכתב ממארכ 1793, ששלח דויד פייט, סטודנט יהודי לרפואה בן עשרים ואחת, לרחל לוין, ובו סיפר בהתלהבות על פגישתו עם גתה, הלינה רחל בקנאה על כך שבתור אשה עיניה אינן יכולות ליהנות מהמראות המלהיבים שתיאר פייט במכתבו; עיניה, כך כתבה, אמורות להסתפק ב"מדרכות ברלין" בלבד. היא הפצירה בפייט שימשיך לחלוק איתה למצער את חוויותיו. פייט הגיע לביתו של גתה בוויימר בלוייט דודו, הבנקאי הברלינאי שמעון פייט, מצויד במכתב המלצה מהסופר קארל פיליפ מוריץ, מוציא לאור של כתב עת חלוצי בתחום הפסיכולוגיה האמפירית, שבו פירסמו חשובי היהודים המשכילים, ובהם משה מנדלסון, שלמה מימון, מרכוס הרץ, אהרון וולפסון, ולצרוס בן-דוד. פייט התקבל על ידי גתה ברוב נימוס, כך כתב לרחל לוין, והוסיף לדווח בהתרגשות גם על סופרים אחרים שפגש: "ראיתי ממש את כולם... גתה, וילנד, הרדר. ואף ניהלתי שיחה די מפורטת עם כל אחד מהם". התשוקה לפגוש את הדמויות הגדולות של הנאורות הגרמנית, הידוענים של אותם ימים, היתה משותפת להרבה יהודים בני האליטה הבורגנית הגבוהה בגרמניה. גברים יכלו לממש את התשוקה הזאת בקלות יחסית; לנשים הדבר היה קשה הרבה יותר. ואולם, רחל לוין וכמה מידידותיה מצאו בסופו של דבר את הדרך לפגוש את גתה, וגם להתכתב אתו, ולא רק אתו, אלא גם עם ז'אן פול, פרידריך שלגל ופרידריך שליירמכר, ועוד דמויות פחות מוכרות כמו הדיפלומט השוודי קרל גוסטב פון ברינקמן, או הפילוסוף והתיאולוג הפרוטסטנטי אוגוסט טווסטן.

ואולם, הדרך שנאלצו הנשים היהודיות המשכילות האלה לעבור כדי לזכות לפגוש את הדמויות המיתולוגיות של הנאורות וכדי לקיים אתן שיח אינטלקטואלי היתה קשה ופתלתלה ומלאת חתחתים. בספרה רב העניין מתארת נטלי ניימרק גולדברג את הדרך שעשו הנשים האלה, ומצליחה להעביר לקורא את הלהט, אפשר אף לומר את "קוצר הרוח היוקד והעליז" שאיפיינו אותן, אם להשתמש בדבריה של דורותיאה שלגל, בהקדמה לרומאן שלה "פלורנטיין".

הפרופיל של קבוצת הנשים הקטנה המתוארת בספר שונה מאד מהפרופיל המוכר של האשה היהודייה המסורתית, ואפילו מזה של נשות המשכילים היהודים. כך, לדוגמה, בציור המפורסם של מוריץ אופנהיים, שצויר שנים אחרי מותו של משה מנדלסון, מוצגים מנדלסון, לסינג ולפטאר בקדמת הבמה ואילו פרומט, אשתו של מנדלסון, נמצאת מאחור,

דמותה מטושטשת מעט והיא נושאת מגש. לעומת זאת, בדיוקנאות הנשים המתוארים בספרה של נטלי ניימרק גולדברג, של דורותיאה שלגל, הנרייטה הרץ או רחל ורנהגן, מתפנה כל הבימה לנשים עצמן. אין הן מוצגות כמי שנחקות לרקע בעודן משרתות את הגברים, יופיין המפתה מודגש והמבט המהורהר שלהן מלמד על נטיותיהן האינטלקטואליות.

לכל אחת מן הנשים שבהן עוסק הספר היתה ביוגרפיה מיוחדת לעצמה, אבל היה להן גם סיפור ביוגרפי משותף: הן היו בנות למשפחות עשירות, שזכו לחינוך ביתי דומה לזה של בנות הבורגנות הגבוהה בגרמניה, חינוך שבמסגרתו למדו שפות זרות. הן שלטו בגרמנית ובצרפתית, ולפעמים גם בלטינית, באנגלית, ואפילו ביוונית ובדנית. הן נישאו בתוך מעגל סגור למדי של משפחות הבורגנות היהודית הגבוהה, רובן התגרשו מבני זוגן היהודים בשלב מוקדם יחסית בחייהן, התנצרו לפני או אחרי שנישאו לבן זוג לא יהודי, ולקחו להן מאהבים, בדרך כלל לא יהודים, מבני האצולה.

יותר מכל היתה משותפת להן תאוות הדעת, והן גילמו ומימשו באורח חייהן את הצו של קאנט, "העז לדעת" Sapere aude, ועשו זאת בנחישות, בקדחתנות ובהתמסרות טוטלית, כמו ביקשו להתגבר בקפיצת דרך על חסר בן מאות בשנים בכל הנוגע לנגישות לדעת, כלומר להשכלה.

הן קראו, כמעט אפשר לומר בלעו, את התוצרים המובהקים של הנאורות – ספרים, מאמרים, קונטרסים ועוד. ובד בבד לא נמנעו מהנאה גם ממוסיקה, מתיאטרון ומהאמנויות היפות. מפרספקטיבה היסטורית אפשר לתאר את חייהן כניסיון חלוצי נועז לשנות ולו במעט את נוכחותם הבלעדית של הגברים (ובכלל זה המשכילים היהודים) במרחב הציבורי-אינטלקטואלי היהודי בגרמניה ואת העדרן של הנשים ממנו. חייהן הונעו מהשקפת עולם חילונית ומהנכונות לשבור את כבלי המסורת ולהיחלץ מכבלי הנורמות המקובלות בכל הנוגע למעמד האשה ולתפקידה במבנה המשפחתי.

סיפור חייהן המפותל של כמה נשים נקרא לעתים כמלודרמה הוליוודית. שלוש דוגמאות אופייניות, דומות ושונות כאחת, הן אלה של דורותיאה שלגל, מריאן פון אייבנברג ולוסי דומייר.

דורותיאה שלגל, בתו הבכורה של משה מנדלסון, נולדה כברנדל מנדלסון, זכתה לחינוך ביתי אירופי קלאסי לבנות ושלטה היטב בצרפתית ובגרמנית. לכן, שלא כמו אביה, לא נדרשה בראשית הקריירה הספרותית שלה לסייע בתרגום מצרפתית לגרמנית. השליטה בשפות האלה איפשרה לה בשלב מאוחר יותר בחייה להתפרנס מעבודות התרגום שעשתה. את הפילוסוף פרידריך שלגל, הצעיר ממנה בשמונה שנים, הכירה כנראה בסלון הספרותי שניהלה חברתה הנרייטה הרץ בברלין. היא נישאה לו כמה שנים לאחר שנפרדה משמעון פייט ולאחר שהתנצרה. כאשר פירסם שלגל את הרומאן שלו, "לוסינדה", שנתפש כרומן אוטוביוגרפי ועורר שערורייה בשל עמדותיו המתירניות, התנערו מהם חברים, והזוג נאלץ לעזוב את גרמניה.

בדרכם לפאריס עצרו בני הזוג בכמה תחנות. החשובה שבהן היתה יינה. שם נטלו חלק יחד עם לודוויג טיק ונובאליס בהקמת החוג שייסד את הרומנטיקה המוקדמת. לאחר מכן עברו לפאריס, אך בכך לא תמו נדודיהם. הם הצטרפו לכנסייה הקתולית, ועברו להתגורר בקלן, ובמשך כל השנים האלה התפרנסו מעבודות התרגום והעריכה של דורותיאה.

נדודיהם הסתיימו בווינה, שם התגוררו שני עשורים לאחר ששלגל הצליח לקבל משרה כמזכיר חצר המלכות במטה של הארכידוכס קרל. רק בשנות חייה האחרונות חזרה דורותיאה לגרמניה והשתקעה בפרנקפורט על המיין. כמו משפחתה של ברנדל מנדלסון, גם משפחתה של מריאן מאייר השתייכה לשכבה הדקה של היהדות הבורגנית הגבוהה. מאייר היתה נכדתו של פייטל היינה אפרים, שבינתו המפואר ברובע ניקולאי בברלין "אפרים פאלה", נחשב עד היום לאחד מן היפים בעיר. משפחתה היתה השנייה שזכתה בפריבילגיה הכללית, שפטרה את היהודים מרוב החוקים המפלים, פריבילגיה, שעד שנת 1790 הוענקה רק לכמה עשרות יהודים בשל תרומתם לכלכלת המדינה ולמאמץ המלחמה הפרוסי.

מריאן התנצרה בפתאומיות יחד עם אחותה שרה בשנת 1788, וחזרה ליהדות בעקבות הפצרות הוריה, ולא פחות מכך כתוצאה מהתערבותו של המלך פרידריך וילהלם השני. היא התנצרה שוב מאוחר יותר, ונישאה לנסיך האוסטרי היינריך ה-14 פון רויס. הנישואין נשמרו בסתר, בני הזוג התגוררו במעונות נפרדים ומריאן שמרה על שם נעוריה. רק אחרי מות בעלה נקראה, במעין פשרה, בשם האצולה פראו מריאן פון אייבנברג.

קורות חייה של אסתר גד דומות ושונות מאלה של מריאן מאייר וברנדל מנדלסון, שגדלו בברלין, בטבורה של תנועת ההשכלה. היא נולדה למשפחה מיוחסת בברסלאו. גם היא קיבלה חינוך קלאסי, ובגיל שלוש עשרה כבר שלטה בצרפתית, ואחר כך גם באנגלית ובאיטלקית. לאחר שהתגרשה מבעלה ועברה לברלין, התנצרה, נישאה לוילהלם פרידריך דומאייר, רופאו האישי של אדוארד אוגוסט, נסיך קנט, והחליפה את שמה ללוסי. בני הזוג עברו מאוחר יותר להתגורר בליסבון ולזמן מה גם במלטה. לאחר מות בעלה חזרה גד לבריטניה, התיידדה עם וולטר סקוט ועם לורד בירון, והמשיכה לצאת למסעות רבים, שבשלבם כינתה אותה חברתה רחל ורנהגן "יוליסס המרבה בנסיעות".

שלוש הביוגרפיות שתוארו ועוד כמה ביוגרפיות הנסקרות בספר מאששות את טענתה של נטלי ניימרק גולדברג, כי בניגוד לדעה הרווחת, התהליך שבו אימצו נשים יהודיות את אורחות החיים של נשים לא יהודיות בנות המעמד הבורגני הגבוה (ובמילים אחרות, התהליך של שינוי ההיבטוס שלהן) קדם להמרת הדת. כבנות הבורגנות הגבוהה הן השתלבו בשיח של הנאורות, בעיקר זה שהתנהל בברלין, והתגברו בהצלחה מרשימה על המכשולים החברתיים שניצבו לפני הנשים הגרמניות בכלל, ולפני נשים יהודיות בפרט. הן יצרו מעגלים שונים של היכרות, שאותם טיפחו במפגשים אישיים, בסלונים שהקימו, ובמערכת מסועפת של התכתביות. ההתכתביות האלה דרשו פנאי, יכולת אוריינית גבוהה ויכולת כלכלית גבוהה, בין היתר בשל המחיר הגבוה של שירותי הדואר.

אחרי שעברה לברלין התיידדה אסתר גד עם רחל לויין-ורנהגן והתכתבה אתה ארוכות. הידידות בין דורותיאה שלגל לרחל לויין-ורנהגן פרחו באמצעות ההתכתבות ביניהן, במיוחד לאחר ששלגל נאלצה לעזוב את ברלין. הן כתבו מאות, ואפילו אלפי מכתבים, שחלקם הושמדו, כמו במקרה של הנרייטה הרץ ודורותיאה פון שלגל. ואולם, חלקם נשמר בכל זאת ברשות נמעניהם. כך, לדוגמה, מכתביה של הנרייטה הרץ לתיאולוג והפילוסוף הפרוטסטנטי הנודע, פרידריך שליירמכר, ראו אור בספר, ואילו מכתביה של דורותיאה ראו אור במהדורת כל כתביו של פרידריך שלגל.

במכתביון סיפרו הכותבות גם על עניינים אישיים, אבל רוב המכתבים עסקו במגוון של נושאים בעלי אופי אינטלקטואלי. לדוגמה, כתבי הסופרות הצרפתיות בנות התקופה היו נושא פופולרי. בהתכתבות בין דורותיאה שלגל לרחל לויין ורנהגן, ביקשה דורותיאה לשמוע את דעתה של חברתה על ספרה של מדאם דה ז'נליס, שתורגם לגרמנית על ידי חברתן המשותפת, אסתר ברנהרד-גד. במכתב אחר שאלה לדעתה של רחל לויין-ורנהגן על ספרה של מדאם דה סטאל: "אם קראת כבר את 'פולין', כתבי לי דבר-מה על הספר", ביקשה והוסיפה פרשנות משלה לרומאן. בעת שהותה ביינה שיתפה דורותיאה במכתביה את רחל בנעשה בחוג הרומנטיקנים המוקדמים וכך דיווחה לה על התגובות החיוביות לגיליון החדש של ה'אתניאום', שבעריכת האחים אוגוסט ופרידריך שלגל: "קראת כבר את ה'אתניאום'? מה דעתך על הביקורת של שמידט, מתיסון פוס, והאנטיפון בו מתאחדים אנשי רוח קרובים אלה? האין הדברים יסודיים וגם מענגים, מעוררי כבוד וגם שנונים? 'פאפא גתה' שמח עד מאוד. שלגל נאלץ לקרוא זאת באוזניו שלוש פעמים ברציפות". בהמשך הציעה לרחל לכתוב לשלגל על שיר פרי עטו שהתפרסם בכתב העת. היא גם בישרה לרחל כי תוך זמן קצר יראו אור שיריו של שלגל, ו"שם תמצאי דברים נהדרים... שוב בולטת הסונטה כצורה שהובאה על ידו לשלמות לראשונה בקרב הגרמנים".

סיפור ההתכתבות בין מריאן מאייר (לימים פראו פון אייבנברג), לבין גתה הוא המרתק ביותר בסאגת ההתכתביות המתוארת בספרה של נטלי ניימרק גולדברג. מריאן, יהודייה אלמונית, התכתבה במשך שנים עם גדול אנשי הרוח הגרמנים על מגוון סוגיות. יחד עם אחותה שרה התוודעו לגתה בקיץ 1795, בעת שהותם המשותפת במרחצאות

קרלסבאד, בהיותן עדיין יהודיות (לפחות באופן רשמי). מריאן מאייר וגתה בילו לדבריה "שעות עליזות", שוחחו הרבה, ולאחר שנפרדו דרכיהם – גתה חזר לוויימר, ומריאן לברלין – החלה ביניהם, ביוזמת מריאן, התכתבות ארוכת שנים. אמנם השניים נפגשו שוב, גם במרחצאות וגם בוויימר, אבל עיקר הקשר ביניהם נשמר כל השנים באמצעות המכתבים ששלחו זה לזה מברלין, וויימר, טפליץ, או וינה. הם נהגו לצרף למכתבים מתנות אישיות קטנות, כמו שוקולד וקוויאר (מריאן), או ספרים (גתה) ואפילו קווצות שיער מראשיהם.

באופן טבעי, ההתכתבות ביניהם התאפיינה באי סימטריה, ומריאן התלוננה על פרקי הזמן הממושכים שבהם היא נאלצת להמתין לקבלת תשובה מגתה, ונראה גם כי חלק ממכתביה לגתה נשארו ללא מענה. מריאן כתבה לגתה על עניינים אישיים, כמו יחסיה עם אמה או מצבה הנפשי של אחותה שרה ועל יגונה על מותו בטרם עת של בעלה. אבל עיקר ההתכתבות ביניהם הוקדש לענייני ספרות, בעיקר ענייני תיאטרון. מריאן נהגה לכתוב לגתה על רשמייה מיצירותיו: "הרבה זמן לא יכולתי להיפרד מ[השיר] "Mühlbach"... המטמורפוזה של הצמחים עוררה בי, בכל פעם שחזרתי לטקסט, הרגשת ההתפעלות חזקה ביותר". היא העבירה לו תגובות של קוראים אחרים, סיפרה לו על מכתב מידיד שהילל את "וילהלם מייסטר", ועל ההסתערות על ספרו "זיקות מתוך בחירה" בחנויות הספרים בברלין. לבקשת גתה היא ניתחה את משחקו של אוגוסט וילהלם איפלנד, אחד השחקנים הבולטים בתיאטרון הגרמני בסוף המאה ה-18 וראשית המאה ה-19, כשהופיע בברלין. גתה מצדו שיתף אותה לעתים במחשבותיו ובתוכניותיו הספרותיות ושאל לדעתה עליהן. ב-1796 שאל לדעתה על כתב העת Horen שהוא ושילר הוציאו לאור. בכמה מקרים ביקש גתה את חוות דעתה על יצירותיו לפני פרסומן, כמו קטעים מתוך "מחיי: פיוט ומציאות": "מכתבך האוהב וה'אידיליה' הנפלאה היו לי הפתעה נעימה מאוד", כתבה לגתה. מריאן הפנתה את תשומת לבו למאמרים שלדעתה עשויים לעניין אותו וליצירות של סופרים אחרים. כך סיפרה לו על מאמר נגד קאנט, שפרידריך ניקולאי עמד לפרסם, והראתה לו את שיריו של הנסיך דה-לין, דמות ציורית, ששלח לאחותה בשנת 1797 חיבור שבו ניתח את מצבו העגום של העם היהודי והציע פתרון בדמות הקמת מדינה יהודית בארץ-ישראל [!]. היא הפצירה בגתה, שגם נענה לה, להשיב לשיר של הנסיך בשיר משלו.

"התלהבות אחזה בזקן [הנסיך דה-לין] כששמע שהציור התלוי מעל הספה בביתי שלך הוא, הוא עמד ונישק אותו, ולמחרת שלח לי את השיר [המצורף]. בוודאי תשמח אותו מאוד אם תאמר לי דבר חנופה בשבילו; גם אם השיר כשלעצמו חסר ערך, מגיע עידוד דווקא לנסיך צרפתי שמתאמץ להראות עד כמה הוא מעריך את גאונותו של משורר גרמני".

מיד לאחר שהכירו בקרלסבאד, שלחה מריאן לגתה שירים שכתב קארל גוסטב פון ברינקמן, הדיפלומט והסופר השוודי שאתו התכתבה. היא שלחה לגתה גם את מחזהו של לודוויג רוברט, אחיה של רחל לין, "בת יפתח" שהושלם בשנת 1810, בתקווה שיעלה אותו על בימת התיאטרון. היא לא היססה להמליץ באוזני גתה, שניהל את התיאטרון בוויימר, להעסיק שחקנית שהסתכסכה עם תיאטרון החצר בווינה, ובשליחותו של גתה ניהלה משא ומתן עם שחקן נודע בבימות ברלין, כדי להזמין להופיע בתיאטרון של ויימר.

לא מעט סופר על הסלונים הספרותיים בבתייהן הפרטיים של נשים יהודיות משכילות אלה. אבל אחד החידושים במחקרה של ניימרק גולדברג הוא הערעור על התיאור המקובל של הסלונים הספרותיים. לטענתה של המחברת, מקום המפגש החשוב שבו הצליחו נשים יהודיות לשבור את מגבלות המרחב שהוטלו עליהן לא היו הסלונים הספרותיים, אלא הביקורים במרחצאות המרפא, ובהם פרנצוסבאד, טפליץ, פירמונט או קרלסבאד. מרחצאות המרפא איפשרו מפגשים חברתיים, שבהם היטשטשו הגבולות המסורתיים של המוצא, המעמד, הדת, והמגדר, ונוצרו התנאים לאינטראקציה בין גברים ונשים שהשתייכו לשכבות חברתיות שונות ועסקו בקשת רחבה של מקצועות. לדוגמה, הקשר רב השנים בין אסתר גד עם הסופר הגרמני ז'אן פול (ריכטר) החל בקיץ 1797 במרחצאות המרפא של פרנצוסבאד, והידידות ביניהם פרחו כאשר שבו ונפגשו בברלין בשנת 1800, לאחר שאסתר גד עברה לגור בעיר כאשר גרושה. היא ז'אן פול הרבו לבקר באותם חוגים וצפו יחד בהצגות תיאטרון. אסתר גד נהנתה לארח אותו בביתה ולנהל אתו שיחות בנושאים ספרותיים, פילוסופיים ומדעיים, ודחתה מכל וכל את השמועות על קשר רומנטי ביניהם.

הנוכחות במרחצאות המרפא נתנה לנשים האלה במה להציג את התמצאותן בנעשה בשדה התרבות הגרמנית, אך גם הצרפתית והאנגלית, ואת עמדותיהן על המתרחש בה באופן שלא התאפשר בשום מסגרת אחרת. בספר מתואר דיון סוער שהתנהל בשנת 1797 בפירמונט, שעליו סיפרה מריאן מאיר במכתב לגתה. הדיון נסב על שאלת ערכה של הספרות הגרמנית ביחס לספרות הצרפתית. שניים מהמשתתפים בוויכוח – לורד אנגלי ונסיך גרמני – זילזלו בערכה של הספרות הגרמנית ומריאן מאיר נחלצה להגנתה. במכתב לגתה הדגישה שקצפה יצא בעיקר על הניסיון של הנסיך הגרמני לחקות את עמדותיו של פרידריך השני, שהעריך את הספרות הצרפתית ואת האינטלקטואלים הצרפתים: "לא יכולתי להתאפק ואמרתי לו שאם מתאמצים כדי לחקות את המלך, לא צריך להתחיל דווקא בדעותיו הקדומות".

חלק מן הנשים המתוארות בספר לא הסתפקו במעורבות מאחורי הקלעים בנעשה בעולם הספרות והתיאטרון, או בהשתתפות בדיונים שהתנהלו בסלונים ובמרחצאות. הן ביקשו גם להשתלב בפעילות הכתובה של הנאורות ולפרסם טקסטים משלהן. דוגמה אופיינית לכך הוא הרומאן הלא גמור, "פלורנטיין", של דורותיאה שלגל, שהתפרסם בשנת 1801, כששמו של פרידריך שלגל מופיע עליו כעורך. החלק השני של הרומאן לא התפרסם, ורק חלקים ממנו שרדו. בימי חייה של דורותיאה לא זכתה כתיבתה הספרותית להערכה, ונתפשה בסביבתה כתוצר של צורך כלכלי (Brotschreiberin).

גם מאמציה של אסתר גד לפרסם כתב יד שלה, ככל הנראה רומאן פרי עטה, "Die Geschwister" ("האחים") נכשלו, למרות ניסיונה להיעזר בקשריה עם דמויות בולטות בעולם המו"לות של ברלין. מאוכזבת מכישלונה כתבה לז'אן פול: "מורת רוחי נובעת לא רק מן התקווה הנכשלת להשיג מוציא לאור, כי אם גם מן השכנוע בדבר שאמרתי לך פעם לפני כמה חודשים: כי יש לי כאן הרבה מכרים, אך אפילו לא ידיד אחד! כמה נטושה מרגישה אני כעת!" היא הפצירה בו להושיט לה עזרה ולמסור את כתב היד באופן אישי למו"לים אחרים בברלין. "אל לך לשלוח אותו. אני מבקשת ממך מכל הלב. הטובה שתעשה לי, תגבול בגמילות חסד: אל לך לשלוח אותו. זה לא יועיל הרבה, אך מלה שלך – אני, עם החצאיות הארוכות שלי, הרי אינני יכולה ללכת בעצמי, כי אסור לי".

הספר לא פורסם ואבד, אך אסתר גד לא התייאשה מהניסיונות לפרסם את יצירותיה. באפריל 1799 שלחה מכתב לפרידריך שילר והפצירה בו לפרסם שניים משיריה בכתב העת שערך, "מוזן אלמנך" ("אלמנך המוזות"). בפנייתה הזכירה לו את מאמר הביקורת שכתבה על מחזהו "פיקולומיני" כאשר הוצג בברלין. כשהתמהמה שילר להשיב לה, לא היססה גד לפנות אליו שוב, ודרשה ממנו להשיב לה אם בכוונתו לפרסם את שיריה. לאחר שעברה ללונדון הציעה לסופר והמו"ל פרידריך יוסטין ברטוך פרויקטים מו"ליים שונים, ובהם כמה כתיבי יד שכבר היו ברשותה, וכן תרגום של ספר מדע לנשים מאנגלית לגרמנית. לבסוף, בשנת 3-1802, הצליחה גד להוציא לאור ספר של מכתבי מסע. ספר אחר שלה ראה אור תחילה באנגלית ולאחר מכן בתרגומה לגרמנית, נכתב כתגובה על ספרה הידוע של מדאם דה סטאל, "על גרמניה" (De l'Allemagne).

מנקודת מבט של היום אפשר לספר את סיפורן של הנשים המתוארות בספר המרתק הזה כסיפור של כישלון חרוץ, שכן למרות השינוי הדרמטי שהנשים המתוארות בספר היו מוכנות לעשות באורח חייהן, ולשלם על כך לפעמים מחיר כבד, הן נותרו מאחורי הקלעים ובשולי העשייה הספרותית והאינטלקטואלית של הנאורות. מצד אחר, אפשר גם לספר את סיפורן כסיפור יוצא דופן לתקופתו, שבו הצליחה קבוצת נשים קטנה לשנות בעצמה את נסיבות חייה, מה שהיה לצעד ראשון בדרך הארוכה של הניסיון לשנות את מעמדן של נשים יהודיות ולהביא להכרה ביכולות האינטלקטואליות שלהן.

כדי להשתייך למרחב התרבותי של הנאורות האירופית, נאלצה קבוצת הנשים הזאת לוותר על העולם שבו ולתוכו נולדו. המרחב התרבותי היהודי, גם זה המשכילי, לא פתח לפנייהן את שעריה, והן לא היו שותפות לו. לפיכך חיפשו בעולם של הנאורות הגרמנית את המקום שבו יוכלו לממש את העזתן לדעת. עברו כמה דורות עד שנשים יהודיות הצליחו לממש את המודל שאליו שאפו הנשים הנאורות היהודיות. בסוף המאה התשע עשרה ובתחילת המאה העשרים האפשרות לחיות כאשה יהודייה משכילה ומלומדת ולפעול בשני העולמות – היהודי והלא יהודי – כבר היתה פתוחה לפני נשים יהודיות, ולא רק בגרמניה.